



RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 21-05-2020 r.

Adam Bodnar

VII.7010.2.2020.PF

Pan
Mateusz Morawiecki
Prezes Rady Ministrów

Wielce Szanowny Panie Premierze,

zwracam się do Pana z uprzejmą prośbą o wyjaśnienie pojawiających się w niektórych wypowiedziach Pana Premiera i członków rządu nierzetelnych informacji w odniesieniu do działań podejmowanych przez Unię Europejską na rzecz zwalczania epidemii koronawirusa i jej skutków. Z niepokojem śledzę te wypowiedzi, bowiem ich motywy nie są dla mnie jasne, a stwierdzenia w nich zawarte często niezgodne z faktami.

Wypowiadając się jako Szef Rządu, wypowiada się Pan Premier również w imieniu obywateli RP, którzy równocześnie posiadają obywatelstwo Unii Europejskiej. Kierując swoje słowa do obywateli polskich, kieruje je Pan zatem także do obywateli UE. Obywatelstwo unijne podkreśla nasz związek z innym narodami Europy. Szczególną więzią łączy obywateli państw, które historia niekiedy stawiała wspólnie ze sobą, a czasem przeciw sobie. Jest wyrazem wspólnych korzeni historycznych, przywiązania do wspólnych wartości, dzielenia bytu, a także i emocji.

Niniejszym wystąpieniem pragnę apelować do Pana Premiera o refleksję na treść niektórych wypowiedzi Pana i członków polskiego rządu w kontekście naszego uczestnictwa w Unii. **Rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji, tym bardziej jeśli jest czynione intencjonalnie, staje się dezinformacją.** Narusza konstytucyjnie gwarantowane mieszkańcom naszego kraju prawo do otrzymywania od władz krajowych rzetelnych informacji (art. 54 i art. 61 Konstytucji RP).

1. Znaczenie integracji europejskiej dla Polski i jej obywateli

Polska od ponad 16 lat jest członkiem Unii Europejskiej – organizacji będącej, obok Rady Europy, wyrazicielką paneuropejskich wartości wolności, demokracji, rządów prawa oraz poszanowania praw człowieka. Wraz z uczestnictwem w NATO, Unia Europejska gwarantuje bezpieczeństwo zewnętrzne naszego kraju i geopolityczną stabilność, o której mogły marzyć poprzednie pokolenia naszych Rodaków.

Unia Europejska zapewnia Polakom możliwość legalnej pracy i zamieszkania w krajach członkowskich według swojego wyboru. Polskim towarom i usługom przyznaje równy dostęp do wspólnego rynku państw unijnych, najbardziej otwartego i rozwiniętego rynku na świecie. Wspiera wymianę naukową i kulturalną, umożliwia studiowanie na prestiżowych uczelniach europejskich. Obywatele polscy mogą podróżować bez kontroli granicznej w ramach strefy Schengen. Poprzez wielomiliardowe inwestycje, Unia przyczyniła się do skoku cywilizacyjnego naszego kraju. Polska pozostaje największym beneficjentem kolejnych budżetów unijnych; od początku członkostwa, w transferach unijnych środków finansowych kraj nasz uzyskał znacznie ponad 100 mld euro.

Nasze uczestnictwo w Unii podniosło wiarygodność Polski w oczach inwestorów, znacząco wpłynęło na wzrost gospodarczy, nieporównanie zwiększyło możliwości Polaków, podniosło standard życia mieszkańców naszego kraju. Polska szybko po akcesji zyskała pozycję wpływowego członka Unii i dobrą reputację w Europie. Potwierdzały to zmiany w innych krajach w nastawieniu do Polski i Polaków, objęcie prestiżowych funkcji Przewodniczącego Parlamentu Europejskiego i Przewodniczącego Rady Europejskiej przez Polaków, dobre przyjęcie polskiej Prezydencji w 2011 roku oraz polskich inicjatyw Unii, np. Partnerstwa Wschodniego.

2. Wypowiedzi Premiera RP i członków rządu na temat Unii

Z jednej strony, Pan Premier i rząd wykazują zrozumienie dla kluczowego znaczenia Unii Europejskiej w przeciwdziałaniu negatywnym konsekwencjom gospodarczym i politycznym, które niesie ze sobą pandemia Covid-19. Pan i niektórzy członkowie rządu dawali niejednokrotnie temu wyraz w swoich wystąpieniach i wypowiedziach medialnych.¹ Kilkanaście dni temu w prasie ukraińskiej pisał Pan Premier, że epidemia postawiła Unię w sytuacji, w której bardziej niż kiedykolwiek potrzebuje ona solidarności, która staje dziś w centrum projektu europejskiego, jako

¹ <https://twitter.com/MorawieckiM/status/1249070867402895362>,
<https://twitter.com/MorawieckiM/status/1246785702374846464>, dostęp: 20.05.2020 r.

jego oręż w walce z pandemią oraz jako wspólna trampolina do odbudowy wspólnego rynku.² Wcześniej w tekście dla „*La Repubblica*” pisał Pan o czasie europejskiej nadziei, apelował o ambitny budżet UE, ambitną politykę spójności i wspólną politykę rolną, które pomogą odbudować gospodarczo Unię.³ W podobnych słowach wypowiadał się Pan na łamach „*Frankfurter Allgemeine Zeitung*”,⁴ w „*El Mundo*” postulował Pan Premier poważny pakiet Unii na rzecz ożywienia gospodarczego,⁵ a o europejską solidarność apelował również w „*Financial Times*”.⁶

Z drugiej strony jednak, w niektórych wypowiedziach Pana Premiera i członków Rady Ministrów można dostrzec również nieprawdziwe informacje czy nierzetelne oceny. W wystąpieniu przed Sejmem RP stwierdził Pan Premier, że Unia Europejska nie dała jeszcze ani eurocenta na walkę z wirusem.⁷ W podobnym tonie wypowiadali się inni członkowie Rządu: Minister Cyfryzacji („UE nie przekazała żadnych nowych środków, nawet 1€ na walkę z Covid-19 w PL”)⁸, czy Minister Funduszy i Polityki Regionalnej.⁹ We wspomnianym wyżej wywiadzie w hiszpańskim dzienniku mówił Pan z kolei o opieszałości w działaniu Unii.¹⁰ A Minister Sprawiedliwości z kolei wręcz twierdził, że w kryzysie UE się skompromitowała.¹¹

Pragnę zwrócić uwagę na próby nieuprawnionego przerzucania na instytucje unijne odpowiedzialności za trudności wywołane kryzysem epidemicznym. W mojej ocenie, wrażenie braku koordynacji działań na początku epidemii było związane nie tyle z małą aktywnością instytucji unijnych, co z nieprzygotowaniem samych państw członkowskich do radzenia sobie z tego typu nagłym zagrożeniem – koordynowania wysiłków i podejmowania wspólnych działań na szczeblu ponadnarodowym. Dlatego wspomniane tu wypowiedzi mogą prowadzić do naruszania praw obywateli do otrzymywania od organów państwa rzetelnych informacji publicznych (art. 61

² M. Morawiecki, *Солидарность и амбиция. Польша и Европа во время пандемии*, "Зеркало недели. Украина", 5.10.2020 r., https://zn.ua/international/solidarnost-i-ambiciya-353207_.html

³ M. Morawiecki, *Europa, non punire i deboli*, „*La Repubblica*”, 11.04.2020, s. 28.

⁴ M. Morawiecki, *Ein neues Gleichgewicht für Europa*, "Frankfurter Allgemeine Zeitung", 22.04.2020, <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/morawiecki-fordert-einen-groesseren-eu-haushalt-16735604.html>, dostęp: 20.05.2020 r.

⁵ M. Morawiecki, *Los problemas de la UE están a la vista: la lentitud y los particularismos*, "El Mundo", 17.04.2020 r., <https://www.elmundo.es/internacional/2020/04/16/5e9892f4fdddfff3588b45c8.html>, dostęp: 20.05.2020 r.

⁶ M. Mrowicki, *EU budget is about more than arithmetic*, "Financial Times", 19.02.2020.

⁷ <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,173952,25825335,mateusz-morawiecki-w-sejmie-unia-europejska-nie-dala-eurocenta.html>, dostęp: 20.05.2020 r.

⁸ <https://twitter.com/ZagorskiMarek/status/1243550589579124739>, dostęp: 20.05.2020 r.

⁹ <https://www.wnp.pl/finanse/jarosinska-jedynak-na-walke-z-koronawirusem-bedziemy-mogli-przeznaczyc-ok-17-proc-srodkow-z-ue,384621.html>, dostęp: 20.05.2020 r.

¹⁰ Zob. wyżej przypis 5, zob. też <https://www.gov.pl/web/niemcy/premier-morawiecki-w-el-mundo-problemy-ue-powolnosc-i-partykularyzmy>, dostęp: 20.05.2020 r.

¹¹ <https://www.polskieradio24.pl/5/1222/Artykul/2493845,Ziobro-o-UE-zamiast-pandemia-zajmuje-sie-praworzadnoscia-w-Polsce>, dostęp: 20.05.2020 r.

Konstytucji RP) oraz otrzymywania wiadomości zgodnych ze stanem faktycznym (art. 54 Konstytucji RP).

3. Prawo do rzetelnej informacji o działaniach Unii Europejskiej

Obywatele mają prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne (art. 61 ust. 1 Konstytucji RP), same zaś instytucje publiczne mają działać rzetelnie i sprawnie (zob. preambułę do Konstytucji RP). Ze swej istoty informacja rzetelna to informacja prawdziwa, aktualna i pełna.

Prawo do rzetelnej informacji ze strony organów władzy pozostaje w bezpośrednim związku z konstytucyjnym fundamentem ustrojowym naszego kraju: zasadą suwerenności Narodu (art. 4 ust. 1) oraz zasadą demokratycznego państwa prawa (art. 2). Suweren nie może być wprowadzany w błąd lub manipulowany przez organy państwa, które z jego nadania czerpią legitymację do sprawowania władzy. Stanowiłoby to zaprzeczenie podmiotowej natury relacji obywatela i jego kraju. Prawdziwe, rzetelne informacje są warunkiem świadomego uczestnictwa obywateli w życiu publicznym i funkcjonowania społeczeństwa demokratycznego.

Stając się – z woli Narodu wyrażonej w referendum akcesyjnym – członkiem Unii Europejskiej, Polska przyjęła na siebie współodpowiedzialność za urzeczywistnienie integracyjnych celów Unii. W duchu zasady dobrej wiary – najbardziej podstawowej zasady prawa międzynarodowego, zobowiązała się lojalnie współpracować z Unią, udzielać jej wsparcia w realizacji zadań traktatowych, wykonywać zobowiązania wynikające z prawa Unii oraz powstrzymać się od podejmowania środków zagrażających celom Unii (art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej, TUE).

Zarzucanie kompletnego braku działań i wsparcia ze strony Unii w sytuacji epidemii, nie odpowiada prawdzie i kształtuje zafałszowany obraz tej organizacji w świadomości społecznej. Prowadzi do nieuprawnionego przeciwstawiania Unii – Polsce, przeczy zobowiązaniom członkowskim. Mieszkańcy naszego kraju, polscy obywatele, będący równocześnie obywatelami Unii, mają prawo oczekiwać ze strony przedstawicieli władz rzetelnej informacji o rzeczywistej roli UE w zwalczaniu epidemii.

Sytuacja pandemiczna nie jest związana z działaniem czy zaniechaniem Unii, a braki w przygotowaniu państwa polskiego, a przede wszystkim służby zdrowia, do stawienia czoła epidemii – zwłaszcza w zakresie zapewnienia odpowiedniego personelu medycznego dla osób wymagających pomocy w chorobie, zabezpieczenia środków ochrony indywidualnej, sprzętu medycznego oraz

środków diagnostycznych – nie wynikały z zaniedbań po stronie instytucji unijnych. Dlatego nie wolno przerzucać na nie całej odpowiedzialności.

Aktualnej sytuacji nie powinno się także wykorzystywać jako pretekstu do niewywiązywania się ze zobowiązań członkowskich w zakresie ochrony rządów prawa, a tym bardziej krytykować Unię za dopominanie się ich przestrzegania. Niezależność sądów i niezawisłość sędziów niezmiennie pozostają wymogami unijnego prawa. Sytuacja epidemii ich nie wyłącza. Co więcej, środki podejmowane przez władze krajowe, prowadzące do poważnego ograniczenia wielu indywidualnych praw i wolności, tym wyraźniej wskazują na potrzebę zagwarantowania skutecznej kontroli sądowej, obejmującej wprowadzane rozwiązania normatywne i akty stosowania prawa. Kontrola sądowa, zgodnie z Konstytucją RP (art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2) oraz standardami europejskimi (art. 6 ust. 1 i art. 13 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, art. 47 Karty Praw Podstawowych UE), wyraża się w prawie dostępu do sądu niezależnego od władzy politycznej i orzeczenia sądowego wydanego przez niezawisły i bezstronny sąd. W ostatnich tygodniach wielokrotnie kierowałem wystąpienia do Pana Premiera, a także poszczególnych członków Rady Ministrów i innych organów administracji rządowej, w których wskazywałem na zagrożenia lub naruszenia praw człowieka wynikające ze środków podejmowanych w celu przeciwdziałania i zwalczania epidemii koronawirusa.

4. Kompetencja Unii Europejskiej w dziedzinie ochrony zdrowia

Jako znawca prawa Unii Europejskiej, które studiował Pan m.in. na Uniwersytecie w Bazylei, i jako współautor podręcznika do prawa europejskiego (wspólnie z prof. Frankiem Emmertem), doskonale zdaje sobie Pan sprawę ze skromnego zakresu kompetencji powierzonych Unii przez Państwa Członkowskie w dziedzinie ochrony zdrowia. Na mocy art. 6 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), w obszarze ochrony i poprawy zdrowia ludzkiego, kraje członkowskie przyznały Unii jedynie kompetencje do prowadzenia działań mających na celu wspieranie, koordynowanie lub uzupełnianie działań państw. Zgodnie zatem z wolą samych państw, członkowie Unii zachowują kompetencję do zapewnienia odpowiedniej ochrony zdrowia osobom podlegającym ich jurysdykcji, zaś kompetencja unijna ma tu charakter jedynie pomocniczy.

Bardziej szczegółową regulację kompetencji unijnej wprowadził art. 168 TFUE. Wskazuje on na pierwotną odpowiedzialność państw i jedynie uzupełniającą rolę Unii w ochronie zdrowia. Przewiduje, że działanie Unii „uzupełnia polityki krajowe” (art. 168 ust. 1 zd. 2 TFUE), zaś Unia „zachęca do współpracy między Państwami Członkowskimi” oraz „jeśli to konieczne, wspiera ich działania” (art. 168 ust. 2 zd. 1 TFUE). Komisja Europejska może natomiast podjąć „każdą użyteczną

inicjatywę w celu wsparcia koordynacji” polityk i programów prozdrowotnych państw członkowskich (art. 168 ust. 2 zd. 2 TFUE). Obowiązki państw w dziedzinie ochrony zdrowia w sposób wyraźny potwierdza również art. 168 ust. 7 TFUE, wskazując, że obejmują one zarządzanie usługami zdrowotnymi i opieką medyczną, jak również podział przeznaczonych na nie zasobów.

Szczegółową podstawę prawną do wydania aktów ustawodawczych w dziedzinie ochrony zdrowia Traktat przewidział w trzech wąsko ujętych obszarach: standardów jakości i bezpieczeństwa organów i substancji pochodzenia ludzkiego, krwi i pochodnych krwi; regulacji weterynaryjnych i fitosanitarnych mających bezpośrednio na celu ochronę zdrowia publicznego; standardy jakości i bezpieczeństwa produktów leczniczych i wyrobów medycznych (art. 168 ust. 4 lit. a–c TFUE). Traktat jednocześnie zastrzegł, że kompetencja ustawodawcza jest tu powierzona „na zasadzie odstępstwa” od uzupełniającej roli Unii w dziedzinie ochrony zdrowia.¹² Dlatego powinno się ją interpretować ściśle. Ponadto należy również mieć na uwadze, iż pozostaje ona objęta traktatowymi zasadami pomocniczości i proporcjonalności przy wykonywaniu kompetencji niewyłącznej Unii (art. 5 ust. 3–4 TUE).

Określenie kompetencji Unii w przypadku zwalczania epidemii nie wychodzi poza rolę pomocniczą, uzupełniającą środki podejmowane przez państwa. Zgodnie z TFUE, działania unijne w tej dziedzinie sprowadzają się do wspierania badań nad przyczynami epidemii, sposobami ich rozprzestrzeniania się oraz zapobiegania im, wspierania informacji i edukacji zdrowotnej, a także wspierania monitorowania poważnych transgranicznych zagrożeń dla zdrowia, wczesnego ostrzegania w przypadku takich zagrożeń oraz ich zwalczania (art. 168 ust. 1 zd. 3 TFUE). W wskazanym tu zakresie Parlament Europejski i Rada mogą ustanowić „środki zachęcające” zmierzające do ochrony i poprawy zdrowia ludzkiego (art. 168 ust 5 TFUE).¹³

W istniejącym trójpodziale kompetencji unijnej na wyłączną, dzieloną i wspierającą, twórcy Traktatu przypisali ochronę zdrowia do najsłabszej, trzeciej kategorii kompetencji. Zgodnie z art. 2 ust. 5 TFUE oznacza to po pierwsze, że kompetencje Unii nie zastępują kompetencji państw w tej

¹² W szczególności na tej podstawie prawnej oparto utworzenie agencji unijnej – Europejskiego Centrum ds. Zapobiegania i Kontroli Chorób; zob. rozporządzenie (WE) nr 851/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. ustanawiające Europejskie Centrum ds. Zapobiegania i Kontroli Chorób, Dz. Urz. UE 2004 L 142/1.

¹³ Na tej podstawie przyjęta została decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1082/2013/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie poważnych transgranicznych zagrożeń zdrowia oraz uchylająca decyzję nr 2119/98/WE, Dz. Urz. UE 2013 L 293/1, Dz. Urz. UE 2015 L 231/16. Zob. też akty wykonawcze to tej decyzji: decyzja wykonawcza Komisji (UE) 2017/253 z dnia 13 lutego 2017 r. ustanawiająca procedury powiadamiania o zagrożeniach w ramach systemu wczesnego ostrzegania i reagowania ustanowionego w odniesieniu do poważnych transgranicznych zagrożeń zdrowia oraz procedury wymiany informacji, przeprowadzania konsultacji i koordynacji działań podejmowanych w odpowiedzi na takie zagrożenia zgodnie z decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1082/2013/UE, Dz. Urz. UE 2017 L 37/23; decyzja wykonawcza Komisji (UE) 2018/945 z dnia 22 czerwca 2018 r. w sprawie chorób zakaźnych i powiązanych szczególnych problemów zdrowotnych, które mają być objęte nadzorem epidemiologicznym, a także odpowiednich definicji przypadków, Dz. Urz. UE 2018 L 170/1.

dziedzinie; a po drugie, że akty prawne Unii odnoszące się do ochrony zdrowia nie mogą prowadzić do harmonizacji przepisów ustawowych i wykonawczych Państw Członkowskich (z opisanym wyżej wyjątkiem ustanowionym w art. 168 ust. 4 TFUE). Rozwiązania traktatowe wyraźnie wskazują zatem, że Unia nie może w tej sferze podejmować autonomicznej polityki zdrowotnej i nie przejmuje odpowiedzialności za zapewnienie ochrony zdrowia mieszkańców państw unijnych. Przeciwnie, kompetencja ta należy do sfery państwowej. To nadal państwa członkowskie mogą, a w istocie rzeczy muszą prowadzić politykę zdrowotną i zabezpieczyć odpowiednią opiekę medyczną, bowiem kompetencja państwa w tym przypadku oznacza ich prawny obowiązek działania i odpowiedzialność za jego realizację.

Stawianie Unii Europejskiej zarzutów, czy choćby czynienie sugestii, że organizacja ta zaniechała podjęcia działań, do których jakoby była zobowiązana w obliczu pandemii koronawirusa, nie znajduje oparcia w regulacjach traktatowych i podziale kompetencji między członków Unii a samą Unię. Podważa to natomiast zaufanie mieszkańców naszego kraju do Unii i jej instytucji oraz jest niezgodne zarówno ze stanem prawnym, jak i faktycznym.

5. Działania Unii Europejskiej w związku z epidemią koronawirusa

Działania Unii Europejskiej w walce z epidemią koronawirusa podejmowane są przede wszystkim przez Komisję Europejską, a przyjmują zróżnicowane formy: od praktycznych środków zabezpieczających dostęp do koniecznego sprzętu medycznego i środków leczniczych, przez wsparcie badań naukowych nad szczepionkami, diagnostyką i metodami leczenia zapalenia płuc Covid-19, pomoc w powrocie obywateli Unii do swojego kraju, po środki o charakterze gospodarczym i finansowym. W tym przesunięcia w ramach funduszy strukturalnych UE, obejmujące także prace nad nowym budżetem Unii z uwzględnieniem sytuacji kryzysowej.

W ostatnim czasie Unia Europejska przystąpiła do ambitnego planu wspólnego rozwoju diagnostyki, leczenia i opracowania szczepionek przeciwko koronawirusowi: *Global Coronavirus Response*.¹⁴ W krótkim okresie udało się zebrać około 7,5 miliarda euro środków finansowych w celu jego realizacji. Polska zadeklarowała uczestnictwo jedynie w kwocie 750 tysięcy euro, co wydaje się skromnym wkładem, biorąc pod uwagę możliwości i aspiracje naszego kraju, korzystającego ze wzrostu gospodarczego w ostatnich latach. Komisja Europejska już wcześniej podjęła działania wspierające badania nad szczepionkami, diagnostyką, i leczeniem Covid-19 dofinansowując około

¹⁴ https://global-response.europa.eu/index_en, dostęp: 20.05.2020 r.

20 projektów badawczych kwotą około 200 mln euro. W projektach tych uczestniczy kilka podmiotów z Polski.

Komisja organizuje wspólne zakupy sprzętu medycznego, testów oraz środków ochrony osobistej dla państw członkowskich. Cztery takie przetargi zostały przeprowadzone już na początku sytuacji epidemicznej, w lutym i marcu 2020 r. Brak udziału Polski w pierwszych dwu przetargach nie był wynikiem opieszałości po stronie Unii, nie było przeszkód, aby i rząd RP zgłosił chęć udziału w tej procedurze, już od pojawienia się pierwszej informacji o nadchodzącej epidemii.

W ramach programu Polska Cyfrowa, finansowanego ze środków unijnych, przeznaczono natomiast dodatkowe 120 mln zł na rozszerzenie funkcjonalności programu e-zdrowie. Obejmują one e-recepty i e-porady. Zdalne formy świadczenia opieki zdrowotnej mają zaś szczególne znaczenie w sytuacji ograniczania ryzyka zakażenia koronawirusem w kontaktach bezpośrednich między ludźmi.

Z kolei w ramach „rescEU”, systemu uzupełniającego Unijny Mechanizm Ochrony Ludności, gromadzony jest sprzęt medyczny, respiratory, maski ochronne, rękawiczki, lekarstwa i inne środki lecznicze. Zapasy finansowane są w całości ze środków unijnych, a będą przekazywane państwom, w których najbardziej ich brakuje.

Będąc obywatelami Unii, obywatele państw członkowskich mogą korzystać z europejskiej ochrony konsularnej, gdyby znaleźli się poza granicami Unii, a niemożliwe lub bardzo utrudnione byłoby uzyskanie pomocy ze strony placówek zagranicznych własnego państwa. Dzięki europejskiemu Mechanizmowi Ochrony Ludności, Unia również ułatwia repatriację do kraju obywateli państw członkowskich, którzy z powodu zawieszenia komunikacji międzynarodowej pozbawieni zostali możliwości samodzielnego powrotu. Udział w programie jest dla repatriantów bezpłatny. Pierwszy lot w ramach programu odbył się 31 stycznia 2020 r., a łącznie skorzystało z niego ok. 60 tysięcy obywateli Unii. W tej grupie było zaledwie 390 obywateli polskich, ponieważ Rząd RP dopiero z opóźnieniem, 23 marca br., przystąpił do tej akcji. Wskutek tego wielu obywateli naszego kraju musiało ponieść wysokie koszty powrotu do kraju organizowanego przez administrację rządową i Polskie Linie Lotnicze „LOT”.

Unia Europejska jest złożonym, wielopoziomowym organizmem prawnym, politycznym i gospodarczym. Uwzględniając interesy narodowe oraz solidarność europejską umożliwia funkcjonowanie w obrębie rynku wewnętrznego państwom członkowskim, ich mieszkańcom oraz podmiotom gospodarczym. Obecny kryzys epidemiczny odbija się niestety znacząco na sytuacji ekonomicznej mieszkańców Unii, grozi także głębokim kryzysem gospodarczym państwom unijnym i całej gospodarce UE. W granicach posiadanych kompetencji i instrumentów prawnych Komisja

szybko podjęła szereg działań, aby krótko- i, średnioterminowo wspomóc członków Unii w przezwyciężaniu już występujących trudności, oraz kolejnych, które nadchodzą.

Komisja Europejska podjęła, przykładowo, natychmiastową decyzję o zmianie przeznaczenia 37 mld euro z funduszy unijnych UE na zakupy sprzętu medycznego i przeciwdziałanie społecznym i gospodarczym skutkom kryzysu epidemicznego. W ramach tego rozwiązania Polska może skorzystać aż z 7,4 mld euro. Komisja zaoferowała również pełną elastyczność w wykorzystaniu środków z funduszu spójności, które nie zostały spożytkowane do tej pory.

W celu utrzymania miejsc pracy i umożliwienia dalszego funkcjonowania firm zagrożonych bankructwem, Komisja ustanowiła inicjatywę SURE, w kwocie 100 miliardów euro. Ów instrument tymczasowego wsparcia zmniejszenia ryzyka bezrobocia ma pomóc w wypłacaniu ze środków publicznych wynagrodzenia dla pracowników i osób prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą. Wsparcie unijne możliwe jest także w ramach Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym.

Komisja Europejska ogłosiła także uruchomienie nowej inicjatywy finansowej wraz z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym, w której blisko 1,6 miliarda euro wesprze inwestycje prywatnych firm produkujących lub przetwarzających żywność, materiały pochodzenia biologicznego i bioenergię. Komisja zdecydowała również o wykorzystaniu 1 miliarda euro z Europejskiego Funduszu na rzecz Inwestycji Strategicznych gwarancji dla Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego, co z kolei umożliwi mu udostępnienie finansowania w wysokości ok. 8 mld euro dla małych i średnich przedsiębiorstw dotkniętych gospodarczymi skutkami epidemii.

Unia ponadto zawiesza reguły fiskalne, dzięki czemu rządy państw członkowskich będą mogły bardziej elastycznie wspierać gospodarkę, podejmując decyzje o wydatkach budżetowych. Poluzowanie przez Unię – w ramach unijnych reguł uczciwej konkurencji – zasad udzielania przez państwa pomocy publicznej, służy realną pomocą dla przedsiębiorców. Od początku pandemii Komisja już wielokrotnie udzieliła zgody na pomoc publiczną dla polskich przedsiębiorstw – według nowych, tymczasowych reguł – w łącznej kwocie ok. 220 mld złotych.¹⁵

¹⁵ Zob. m.in. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_596,
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_614,
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_635,
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_720,
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_726,
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_745,
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_760,
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_853, dostęp: 20.05.2020 r.

Warto także wskazać na działania unijne związane z zapewnieniem edukacji w sytuacji, w której wprowadzono izolację domową i pozamykano szkoły. W ramach unijnego programu Polska Cyfrowa, Komisja Europejska zdecydowała wtedy o wydaniu 180 mln zł na sprzęt komputerowy dla szkół, uczniów i nauczycieli. Udostępniła również szereg materiałów i narzędzi do nauki online.¹⁶

6. Wnioski końcowe

Panie Premierze, piszę do Pana w głębokim przeświadczeniu, że rzetelne informowanie o działaniach podejmowanych przez Unię Europejską na rzecz zwalczania zagrożeń i skutków związanych z obecną epidemią leży nie tylko w żywotnym interesie politycznym Polski – a zatem i Pańskiego rządu, który istotnie jest objęty moralnym nakazem mówienia prawdy – ale również znajduje oparcie w podstawowych zasadach tak polskiego, jak unijnego porządku prawnego. W szczególności wypowiedzi publiczne członków Rady Ministrów powinny być aktualne, prawdziwe i oparte na faktach – zgodnie z wymaganiami zawartymi w art. 54 i 61 Konstytucji RP.

Próba przerwania na Unię Europejską, jej instytucje i organy całej odpowiedzialności za występujące problemy i brak skutecznych działań wydaje się nieuprawniona. Budowany w ten sposób wizerunek instytucji unijnych, jako odległych, zbiurokratyzowanych i nieelastycznych, nie służy dobrze umocnieniu ochrony praw zamieszkałych w naszym kraju osób, będących obywatelami Unii Europejskiej. Zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę ograniczone możliwości instytucji UE dotarcia do polskich obywateli z bezpośrednim przekazem.

Obecny kryzys wywołany epidemią koronawirusa wywołuje skutki globalne. Jego konsekwencje społeczne, gospodarcze, i polityczne będą odczuwalne przez długi czas. Wymagają refleksji, odpowiedzialności i solidarności zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i w wymiarze europejskim, ponadnarodowym. Osłabianie Unii Europejskiej nie leży w interesie Polski. Bardzo liczymy na solidarność Unii i jej członków, czego przejawem jest choćby zgłaszanie oczekiwań pod adresem kolejnych budżetów i rozważanych instrumentów wsparcia ze strony Unii. Winniśmy zatem Unii oraz poszczególnym państwom członkowskim okazywać taką samą solidarność, zrozumienie i gotowość współpracy, jakich oczekujemy od nich.

Z pełnym przekonaniem podkreślam, że członkostwo Polski w Unii leży w najgłębszym interesie naszego kraju i polskich obywateli. Ma dla nas charakter strategiczny. Wokół niego powinna zostać przywrócona zgoda głównych sił politycznych, która przyświecała procesowi akcesji i była obecna także w przeciągu wielu lat po przystąpieniu. Wewnętrzne spory nie powinny być powodem czy

¹⁶ https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/coronavirus-online-learning-resources_pl, dostęp: 20.05.2020 r.

usprawiedliwieniem dla kwestionowania pozytywnej roli Unii dla naszego kraju. Rozpowszechnianie nierzetelnych informacji na temat wypacza jej obraz, podsyca niechęć, wzmacnia postawy nieprzychylnie, kwestionujące jej potrzebę. Nie służy konstruktywnej i odpowiedzialnej krytyce, ale wprost prowadzi do podważania sensu integracji europejskiej, będącej jednym z największych osiągnięć współczesności.

Panie Premierze, na Panu, jako Szefie Rządu, spoczywa szczególna odpowiedzialność za słowo, za weryfikowanie prawdziwości przekazywanych informacji, wyważenie ocen. Apeluję zatem do Pana i członków polskiego Rządu o powstrzymanie się od wypowiedzi niemających pokrycia w faktach bądź rozmijających się ze stanem prawnym, jeśli chodzi o ocenę działań Unii Europejskiej.

Jako reprezentant Rzeczypospolitej Polskiej zasiada Pan w Radzie Europejskiej, członkowie Pańskiego Rządu wchodzi w skład Rady Unii Europejskiej. Posiadacie zatem Państwo nie tylko możliwości uzyskania dokładnych informacji o działaniach Unii, ale również współkształtowania jej polityki i zaangażowania w zwalczaniu społecznych, gospodarczych i politycznych skutków trwającej epidemii. Dlatego, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627), zwracam się z uprzejmą prośbą o wzięcie pod uwagę przedstawionego powyżej stanowiska.

Łączę wyrazy szacunku

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/